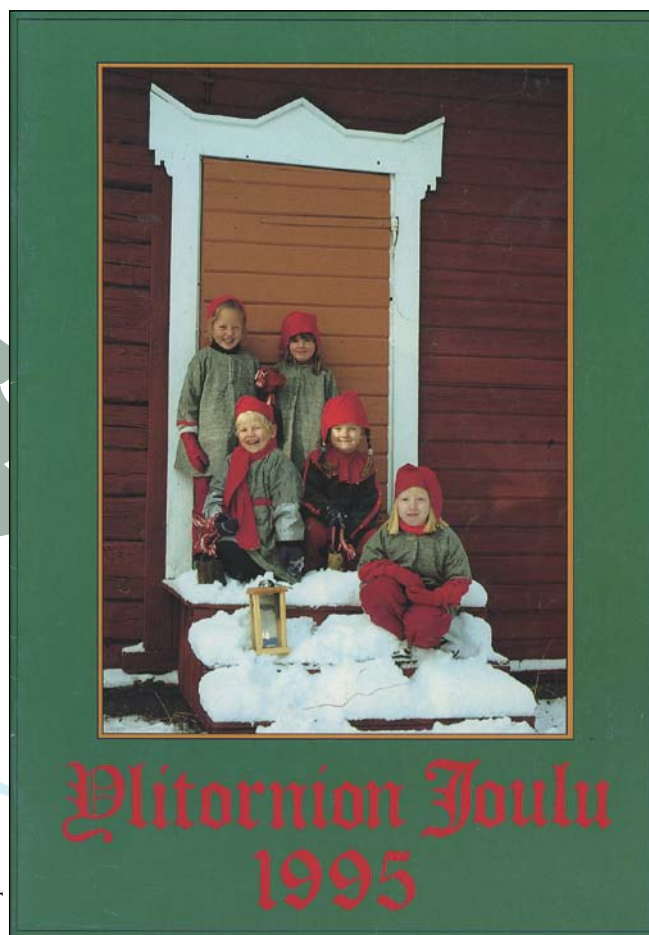

Muutoksen aika

Tämän joulun aikaan täällä Ylitorniolla asuu enää n. 4500 ihmistä. Tilastot kertovat, että muuttoliike on ollut vilkasta. Menijöiden virta on kuitenkin ollut monin verroin vilkkaampaa Tornionjokea myötäilevällä valtatie 21:llä.

Tullessani Ylitorniolle 1960-luvulla oli kuntamme asukasmäärä liki kolminkertainen. Nykyään koulut, kauppaliikkeet, postit ja pankit ovat luonnollisesti väestön vähenemisen myötä minimissään. Ikääntyvät ihmiset järvikyliltä muuttavat kuntakeskukseen enenevässä määrin. Alkkulanraitin varrella moni liikehuoneisto odottaa ottajaansa. Kuntakeskus on kunnostettu entistä ehommaksi. Kiitos niille, jotka ovat sen aikaansaaneet. Kyllä kelpaa ajella ja kävellä hyvin päällystettyjä katuja puiden katveessa. Ikääntyvät asukkaat tarvitsevat yhä enemmän hoitopaikkoja ja palveluasuntoja. Niitäkin on kiitettävästi tulossa.

Olemme toimittaneet Ylitornion Joulu -lehteä jo yli kolme vuosikymmentä. Myös tämän lehden tekijät ovat tulossa vaihtorajalle. Vanhimmat ovat jo 80 vuotta ylittäneet ja monet lähellä sitä. Jos tunnet ylitorniolaisen kulttuurin ja perinteen säilyttämisen vähääkään tarpeelliseksi, niin tule Ylitornion museo- ja

kotiseutuyhdistyksen kautta mukaan tähän toimitustyöhön. Ei tämä vaadi mitään erityisosaamista. Nuorempien ihmisten oivallukset, kokemukset ja tekemiset ovat omiaan lisäämään Ylitornion Joulu -lehden kiinnostavuutta ja sen sisällön monipuolisuutta. Tässä tehtävässä myös rikastuu, ei seteleillä, mutta kulttuuriin tutustumisella ja jo tapahtuneiden asioiden kertomisella.

Joulu on jälleen lähellä. Haluamme lähettää hyvän joulun -toivotuksen netin tai postin välityksellä tai suusanallisesti. Toivotukset eivät risteile vain ystävien, sukulaisten ja tuttavien välillä, vaan joulun lähestyessä niitä näkee myös näyteikkunoissa, sanomalehdissä jopa mainoksissa ja liikekirjeissä. Hyvää joulua on fraasi, jota emme aina edes ajattele. Sen ydintarkoitus on joka tapauksessa sanoa: ”Sinulle tulee hyvä joulu, sinua ei ole unohdettu. Sinulle on syntynyt Jeesus-lapsi.”

*Joulurauhaa
Ylitornion koteihin!*

*Toimituskunnan puolesta
Timo Leinonen*

Teille on syntynyt Vapahtaja!

Luuk.2: 1–20

Ensi vuonna luterilaiset kirkot viettävät reformaation 500-vuotisjuhlavuotta. Tällä omassa seurakunnassamme koetamme palauttaa mieleen ja ymmärtää sitä, mistä uskonpuhdistuksessa oli kyse, miksi tarvittiin reformaatiota – uudistusta tai oikeastaan paluuta entiseen ja alkuperäiseen. Reformaatio on helppo selittää historian näkökulmasta. Saksassa, Britanniassa ja Pohjois-Euroopassa haluttiin pyristellä irti katolisen kirkon ja Rooman otteesta. Kuninkaat ja ruhtinaat näkivät uskonnollisessa liikehdinnässä mahdollisuuden vallan uusjakoon.

Historiallinen tilanne antoi kirkolliselle uudistukselle kasvu- ja elintilan. Mutta kuitenkin syvimmiltään uskonpuhdistuksessa oli kyse jostain aivan muusta. Martti Lutherin ajatuksissa uskonvanhurskaudessa kiteytyy sama näky, joka loistaa kirkkaana joulun sanassa ja erityisesti jouluevangeliumissa.

Jouluna muistamme sitä, että Jumala on keskellä meitä. Anteeksiantamus, armo ja taivastoivo loistaa rikkinäiseen ja puutteelliseen maailmaamme. Jumala ei odota meiltä suuria, vaan hän tulee pieneksi. Jumala ei odota, että me muuttuisimme sellaisiksi, että kelpaisimme hänelle, vaan hän tulee meidän kaltaiseksemme.

Luukkaan kertomus Vapahtajan syntymästä nostaa tapahtumien keskipisteeseen henkilöt ja paikat, joiden ei pitäisi kuulua Jumalan Pojan lapsuuden kertomuksiin. Majatalon pihanperä, talli, ja eläinten syöttökaukalo – ne muodostavat Messiaan syntymän ympäristön. Lehmät, aasit, lampaat ja paimenet – he ovat ensimmäiset juhluvieraat. Väkevästi evankelista todistaa siitä, miten alhaalle Jumala on tullut. Hän on läsnä maan alimmissa paikoissa. Hän on läsnä siellä, missä elämän edellytykset kutistuvat

eloonjäämistalouksiksi ja omat mahdollisuudet loppuvat. Hän on läsnä siellä, missä ihmisellä ei ole mitään, millä käydä kauppaa Jumalan kanssa. Ihmekö tuo, jos sieltä puuttuvat kaikki jalosukuiset, vaikutusvaltaiset ja kirjaviisaat. He eivät ole koskaan viihtyneet siellä, missä haisee lanta ja käsiin kasvaa känsiä. Syntymätalissa evankeliumi saa muodon, josta todellisuudessa puuttuu kaikki, mikä on kaunista ja sopusointuista. Ja kuitenkin juuri siellä – öisen tähtitaivaan alla ja tallin hämärässä syttyy valo, joka valaisee koko pimeän maailman: ”Teille on tänä päivänä syntynyt Vapahtaja”.

Usein silmämme näkevät heikosti evankeliumin syvimmän totuuden. Haluaisimme olla Jumalan edessä jotain

enemmän, kuin todellisuudessa olemme. Tällöin myös joulun syvin olemus hämärtyy. Luukas kuitenkin haluaa avata meidän silmämme näkemään joulun sanoman ja kuulemaan enkelten lauluun kätkeytyn ilosanoman: ”Teille on tänä päivänä syntynyt Vapahtaja, joka on Kristus Herra”. Saamme rohkeasti liittyä paimenten ja alkuaikojen kristittyjen erikoiseen joukkoon. Ne, jotka eivät ole itsessään mitään, ovat saaneet kutsun taivaalliseen kuninkaan syntymäjuhlaan.

*Hyvää ja siunattua
Joulun aikaa kaikille*

Matti Salminen

Kuva: Marjatta Järvinen

Kuva: Asko Laitinen

Ylitorniolla on hyvä asua ja elää

Joulu, yhdessäolon ja rauhan juhla. Itselleni joulun tunnelma on nyt erilainen, kun olemme kahdestaan kotona. Joulun rutiinit ovat kuitenkin samat; leipominen, kuusen koristelu ja joulukirkko kuuluvat joulun perinteisiin.

Tänään tekstiä kirjoittaessani on syksyinen sunnuntaiaamu, kaunis, kuulas, metsässä liikkujan unelmapäivä. Ainiovaara, tuo lempipaikkani, kutsuu taas keräämään voimia tulevaa, kiireistä viikkoa varten.

Kuntamme päättäjänä voimia tarvitaan, koska olemme uusien haasteiden edessä. SOTE tulee muutaman vuoden kuluttua käytäntöön, emmekä osaa sanoa, miten se vaikuttaa palveluihin. Lupa on, että koko Lapin alueella on yhtenevät palvelut. Uskon, että kunnissa toimivien ”kolmannen sektorin” toimijoiden apu tulee tärkeämpään rooliin kuntien toiminnassa. Ainakin kunnassamme, jossa on paljon vanhuksia, toivon, että juuri yhdistykset voisivat järjestää palveluasumisen piirissä oleville vanhuksille virkistystoimintaa heidän päiviensä piristykseksi.

Meillä on ollut isojen investointien jakso. Ainiovaaran koulu on valmistunut, ja oppilaat ovat päässeet aloittamaan

hyvissä, toimivissa tiloissa. Opettajatkin ovat ilmeisen tyytyväisiä avariin, siisteihin tiloihin. Koulukeskuksen pihapiiriin valmistuu lähiliikuntapaikkakin, joka on tarkoitettu liikuntapaikaksi vauvasta vaariin ja tietenkin myös meille mummoille.

Alkkulanraitti on myös valmistunut. Tosi upea ja viihtyisä raitti houkuttelee toivottavasti uusia yrittäjiä tyhjiin liikekiinteistöihin. Yrittäjät tuovat aina säpinää sinne, mihin yrityksensä vain sijoittavat. Ylitornion kunta on julistautunut yrittäjystävälliseksi kunnaksi, mikä näkyy jo hyvänä yhteistyönä kunnanjohtajan, luottamushenkilöiden ja yrittäjien kesken.

Kuntamme arvot tiivistyvät sanoihin ”Yrittävä, Luotettava, Innostava”. Sanat pitävät sisällään laajan kokonaisuuden. Toiminnan painopistealueissa mm. kannustetaan järjestötoimintaa ja järjestöjen palveluiden tuottamista tukevaa toimintaa.

Ollaan ylpeitä omasta pitäjästämme, ja pidetään huolta toisistamme. Ylitorniolla on hyvä elää ja asua. Toivon joulun rauhaa ja liikunnan riemua teille kaikille!

Reeta Laitinen

kunnanvaltuuston puheenjohtaja

Valkosessa viimassa viheltää pakkanen.
Se koluaa luihin ja ytihiin,
kiertää jokhaisen sormen ja varphaan,
humahtaa huurtheisten hiusten lathvoin.

Onkhaan joulun pakkanen punanen
keskelä kylmän puhuvaa talvea.
Ko se räiskyen rätistellee pimmeitä iltoja,
lämmityttää syäntä samaten ko mieltäki,
ravittaa puhheet niinkö ajatukseksi,
ko vasta sen jälkheen se saattaa
tuo siunattu joulu tulla.

Maritta Keskitalo

Hulda Auroora Koivisto ja
lapsensa kesällä
1942
Takarivissä
Aarne, Eero, ja
Toivo, keskellä
Tyyne (Naasko),
Naimi (Keskitalo)
ja Elsa (Törmänen),
edessä
Hulda Auroora
ja Veikko

Kirjeitä rintamalta ja rintamalle

Lapin maakuntaliitto (nykyinen Lapin liitto) järjesti 1992–93 rintamamiesten ja -naisten sotamuistelujen keräyksen. Keräys tuotti huomattavan määrän aineistoa, mm. 900 kenttäpostikirjettä ja 442 liuskaa muistelmia. Aineisto on siirretty Oulun maakunta-arkistoon, näin myös Portimojärven Koiviston talossa säilynyt laaja kirjekokoelma, pääosin jatkosodan ajalta, mutta joitakin myös talvisodan ajalta. Maakunta-arkistossa kirjeet ovat saajiensa nimillä.

Otteita muutamista kirjeistä:

Naimi Koivisto/Keskitalo (1917–2006) veljelleen Aarnelle talvisodan aikana 23.2.1940: ”Ruotsin Pajalaa on ryssät pommittaneet ja Ruotsi antoi nootin. Matti haki sinulle Mataringista nahkahousut”. Helmikuun 24. päivänä 1944 Naimi kirjoitti Veikko-veljelleen: ”Ryssä kävi matarinkilaisille antamassa pommeja, mutta vähän sai vaurioita, kun vain ikkunaruujuja meni rikki, mutta yksi pommi jäi suutariksi. Lensi niitä tästäkin (Portimojärven) yli, kovaa ääntä

pitivät kun Ruotsiin lensivä.” (Naimi oli sotavuosina jonkin aikaa ilmavalvontalottana.)

Matti Koivisto (1920–1941) katosi jatkosodassa Sallassa 23. heinäkuuta 1941. Katoamispäivänään hän kirjoitti sisarelleen Naimille mm: ”Aivan yhämitta olen ollut täällä etulinjassa päin ryssää, mutta ei ole vielä sattunut tulemaan mitään. Kaatuneita ryssiä on tuossa 10 metrin päässä. ...Nyt en osaa taas tällä kertaa muuta, kun lähetätte paketin niin pankaa siihen kirjekuoria ja paperia sekä postikortteja jos saatte, muuten loppuu kirjoitukset, kun täällä ei saa mistään niitä”. (Oudolta tuntuu, kuinka Matin kirje lähti kenttäpostiin hänen katoamispäivänään! Ylitornion kirkkoherranvirastoon tulleen suojeluskuntapiirin kirjeen mukaan Matti katosi matkalla kenttävartioon. Helsingin raastuvanoikeuden päätöksellä vuonna 1948 kuolinpäiväksi merkittiin 23.7.1941).

Matin veljet Toivo ja Eero olivat samoilla taistelupaikoilla Sallassa. Matti kertoi tavanneensa heidät vajaa kuukausi ennen katoamistaan. Toivo kertoi ohittaneensa pyörämarssilla Matin porukan. Matti pyysi pyörän hollarille ja matkasi siinä monta kilometriä!

(Sodan jälkeen Koivistossa kävi salaperäinen mies, joka kertoi tavanneensa sotavankeudessa Matin. Miehen nimeä ei

tiedetä, mutta se saattoi olla Oiva Jakunaho. Professori Kimmo Rentola kertoo kirjassaan ”Niin kylmää että polttaa” tästä miehestä, joka oli ollut sotavankina 1944 ja ”keksi” sotavankeudesta elinkeinon kiertäen ympäri maata, elellen uhriperheiden kustannuksella. Tämä kulkumies loikkasi tammikuussa 1953 Neuvostoliittoon, vietiin siellä ojenusleirille, mutta palautettiin kuitenkin Suomeen Stalinin kuoleman jälkeen).

Hulda Auroora Koivisto (1877–1963) oli menettänyt talvisodan alussa 1939 poikansa Antin ja jatkosodassa 1941 toisen poikansa Matin. On täysin ymmärrettävää tuska, jota äiti tunsu, kun kuuden pojan veljessarjan nuorin poika Veikko (1924–2011) joutui sotaan vuonna 1943. Loppukesällä 1943 hän kirjoitti Veikolle: ”Täältä kotoa rakas Veikko aloin kirjoittamaan, koska tämä pyhäpäivä on niin pitkä ko olema Hiljan kanssa kahen (Hilja apulainen). Ja kyllä mie olen sinua murehtinu niin kauheasti, että hiukset ovat valkeneet päässä. Ja kylä sitä päivää ei valkene että mie muistan sinua kymmeniä kertoja päivässä, ensinä tuntuu että mie tulen hulluksi, mutta sitä täytyy tottua kaikkeen.

Kalervo Törmänen

Ylitornion koululaitos juhli 130-vuotista taivaltaan

Ylitornion koululaitos täyttää 130 vuotta vuonna 2016. Sitä juhlittiin sunnuntaina 2.10. messussa ja auditoriossa. Messun toimitti Emilia Helavuo ja Hanna-Maria Koivumaa opettajien ja nuoren avustamana. Saarnan piti Jaana Fiva.

Rehtori Timo Kunnari piti pääjuhlan aluksi tervehdyspuheen ja juonsi juhlan. Meän opiston kuoro lauloi vanhoja koululauluja johtajanaan musiikin opettaja Jorma Tuokko, joka myös säesti yhteislaulut.

Opettaja Timo Leinonen esitti mielenkiintoisen Ylitornion koululaitoksen historiikin, jonka oli koonnut lehtori Marjatta Järvinen. Vt. sivistystoimenjohtaja Jouni Vuontisjärvi piti juhlapuheen, jossa hän tarkasteli tulevaisuuden koulua. Siinä korostuvat yhteistyö- ja teknologiataidot, joita myös tänä syksynä voimaan astunut uusi opetussuunnitelma painottaa. Koulujen video antoi vauhdikkaan kuvauksen siitä, mitä kouluissa nykyään tehdään. Pääasiassa lukiolaisista koostuvan nuorten Pändin valloittava esiintyminen toi nuorta energiaa lavalle.

Viimeisenä ohjelmanumerona juhlassa oli opettajan roolien moninaisuutta kuvaava OAY:n esitys ”Pilkkusääntöjen ja jakolaskujen takaa”.

Jakolaskujen, pilkkusääntöjen ja Kaarle Suuren sotien keskellä minä opetan ihmisyyden taitoja uusille sukupolville.

Kannustan ja rohkaisen lasta löytämään omat kykynsä, oman paikkansa tässä maailmassa.

Tekemään työtä, sietämään vastoinkäymisiä, kantamaan vastuuta - itsestä ja toisista.

Katson yhtäikaa

lähelle ja kauas.

Lapseen tässä ja nyt.

Hänen matkaansa omaan huomiseensa.

Esityksen päätteeksi kutsuttiin kaikki paikalla olevat opettajat lavalle ja laulettiin yhdessä *Arvon mekin ansaitsemme* ja *Tornionlaakson laulu*.

Juhlan oli järjestänyt Ylitornion museo- ja kotiseutuyhdistys sekä Ylitornion kunta. Tehokasta valmistelijajoukkoa johti Marjatta Järvinen, ja kunnan puolesta monet järjestelyt hoiti Maarit Honkaniemi.

Mirjami Hyttinen

Meän kuoro

Kuva: Martti Ylävaara

Kuva: Martti Ylävaara

Kuva: Mirjami Hyttinen

Rehtori Jouni Vuontisjärvi keskittyi juhlapuheessaan nykyiseen kouluun ja uuteen opetussuunnitelmaan.

Kuva: Martti Ylävaara

”Arvon mekin ansaitsemme” lauloi entisten ja nykyisten opettajien kuoro lopuksi.

Timo Leinonen luki historiikin.

Nuorten Pändi

Kuva: Martti Ylävaara

Vierailuja kouluissa ja koulumuseolla

Huomasimme koulumuseolla vuosi sitten, että Ylitornion koululaitos täyttää 130 vuotta tänä vuonna 2016. Perustamisvuosia näytti olevan useampia, varhaisimmat perustamispäätökset tehtiin jo vuonna 1870. mutta koulua ei saatu valitusten vuoksi käyntiin. Uusi perustamisvuosi oli 1881; senkin jälkeen kului vielä viisi vuotta ennen, kuin kansakoulu saatiin toimimaan v. 1886. Tänä vuonna 2016 tuli siis kuluneeksi 130 vuotta ensimmäisen kansakoulun toiminnan aloittamisesta, ja päätimme juhlaa tätä vuotta Ylitornion koululaitoksen 130-vuotisjuhla-vuotena.

Ensimmäinen juhlavuoden suunnittelu-kokous pidettiin helmikuussa. Järjestely-toimikuntaan kuuluivat museoyhdistyk-sen edustajina Vilppu Lakkapää, Timo Leinonen, Anneli Kaasila-Kronqvist, Mirjami Hyttinen ja Marjatta Järvinen. Kunnasta mukana olivat Maarit Honka-niemi, Jarkko Niiranen ja Jouni Vuon-tisjärvi, myöhemmissä kokouksissa li-säksi Timo Kunnari ja suuri joukko ve-teraaniopettajia.

Päätimme, että juhlavuoden pitää näkyä koko vuoden ajan: ohjelmaa ja tie-dotusta olisi sekä lapsille että aikuisille.

Ylitornion koulumuseo oli auki kai-kille sunnuntaisin klo 12–15 ja muulloin-kin sopimuksen mukaan. Oppaina olivat museoyhdistyksen jäsenet Timo Leino-nen, Anneli Kaasila-Kronqvist, Mirjami Hyttinen, Anni Korpi, Marjatta Naasko, Vieno Jansson ja Marjatta Järvinen.

Aikuisille järjestettiin lisäksi yhteis-laulutilaisuuksia, joissa laulettiin van-hoja koululauluja ja luettiin välillä ru-

noja. Yhteislauluiltoja pidettiin Niuros-sa, Pekanpään koululla ja Koulumuse-olla.

Jarkko Niirasen ehdotuksesta pyydet-tiin senioriopettajia avuksi vierailemaan kaikilla kouluilla ja tapaamassa oppilaita, esikoululaisista lukiolaisiin. Opettajat kertoivat Sofia Pietarin koulumatkasta ja ensimmäisestä kansakoulusta Salmon Naaskon talossa Taroniemessä, lisäksi vähän kansakoulujen historiaa. Loppu-tunnilla kerrottiin opettajien omasta kan-sakouluajasta ja keskusteltiin oppilaiden kanssa. Jos keskustelunaiheet loppuivat, varalla oli vielä 1900-luvun alun äidin-kielen tehtäviä, laskuja ja vanhemmille oppilaille maantietoa ajasta, jolloin Suomi oli suuriruhtinaskunta ja senaatti toimi Venäjän keisarin alaisena. Entises-sä koulussaan Raanujärvellä vieraillut Marjatta Naasko kertoi nauttineensa ti-laisuudesta ja oppilaidenkin pitäneen siitä, koska tytöt tulivat halaamaan häntä, kun tunti oli ohi.

Kouluvierailujen lisäksi kunnan kai-killä oppilailta oli tilaisuus käydä tutustu-massa Koulumuseoon. Kun Kaulirannan koulun oppilaat tulivat käymään, heidät täytyi jakaa pienempiin ryhmiin, ja muu-ten niin hiljaisella koulun pihalla oli vils-kettä, kun osa oppilaista pelasi ja leikki viestileikkejä odottaessaan vuoroaan. Oppilaat kiersivät läpi viisihuoneisen museon ja vastailivat ryhmissä monis-teen kysymyksiin. He saivat näin vielä lisätietoa Ylitornion koululaitoksesta. Oppaina olivat silloinkin museo- ja ko-tiseutuyhdistyksen jäsenet, ja varsinkin entiset ala-asteen opettajat saivat eskarit ja ykkös-kakkoset viihtymään.

Pääjuhla oli 2. lokakuuta kunnan au-ditoriossa, mutta siitä on oma juttunsa tässä lehdessä.

Sydämelliset kiitokset kaikille teille, ennen kaikkea te, senioriopettajat ja nykyiset opettajat, jotka olitte mukana auttamassa meitä toteuttamaan tämän kaiken!

Ylitornion museo- ja kotiseutuyhdistys

Senioriopettaja Jaakko Mutka...

ja lehtori Anna Sirola vierailivat lukiolla.

Kuvat: Timo Kunnari

Alaluokkalaisia kiinnosti myös pohjoispään kansatieteellinen osasto.

Kuva: Anneli Kaasila-Kronqvist

Uno Cygnaeus on Suomen kansakoululaitoksen isä.

Lukiolaisia koulumuseolla keväällä 2016.

Kuvat: Mirjami Hyttinen

Kun Ylitorniolle tuli ensimmäinen kansakoulu, ja mitä sen jälkeen on tapahtunut

On syyskuinen aamu vuonna 1888. Huivipäinen pikkutyttö Pietarin Sofia, kymmenvuotias, kävelee Nuotiorannalta kohti Ylitornion kansakoulua Taroniemeen. Koulussa on aika paljon oppilaita, ainakin 50, ja muutamat ovat 15-vuotiaita. Yksi opettaja opettaa eri luokkia samaan aikaan samassa pirtissä. Sofia osaa jo lukea ja vähän laskeakin, hänhän on käynyt kiertokoulua monena talvena. Siellä on opetettu lukemaan, laskemaan ja kirjoittamaan. Kansakoulu on aivan tavallinen maalaistalo, Salmon Naaskon rannanpuoleinen rakennus. Opettaja soittaa kelloa ja kaikki menevät sisään. Niin alkaa koulupäivä Ylitornion pitäjän ensimmäisessä kansakoulussa.

Albert Heikel

Antti Holmström

Kirkkoherrat Heikel ja Holmström kansanopetuksen uranuurtajina

Melkein 40 vuotta on kulunut siitä, kun Albert Heikel oli tullut Ylitornion kirkkoherraksi vuonna 1850. Hän oli itse toiminut opettajana useita vuosia ja Oulun triviaalikoulussa, omassa koulussaan, rehtorinakin. Hän oli koululaitoksen asiantuntija ja ymmärsi kansanopetuksen merkityksen. Silloin rippikoulu oli ainoa koulu. Vanhemmilla oli vastuu lasten oppimisesta, ja kinkereillä kuulusteltiin lasten ja aikuisten Kristinopin taito ja lukutaito. Usein vanhemmat itsekin eivät osanneet lukea.

Ehkä jo aikaisemmin rippikouluun liitetty laiskankoulu ja kirkon jalkapuurangaistus kuitenkin olivat saaneet aikaan sen, että Ylitornion emäseurakunnassa oli saavutettu jo 1850-luvulla tyydyttävä Kristinopin taito ja hyvä lukutaito. Parikymmentä vuotta aikaisemmin tehty kysely oli näet osoittanut, että pitäjässä oli kaksi naista, jotka pystyivät

opettamaan lapsia lukemaan ja kolme miestä oli kirjoitustaitoisia.

Vuonna 1869 Albert Heikel esitti kuntakokouksessa seurakunnan kiertokoulujen perustamista, mutta vain kolme jäsentä kannatti ajatusta.

Seuraavana vuonna 1870 Heikel sai kuntakokouksessa viedyksi läpi kansakoulun perustamispäätökset, mutta silloin tuli valitusta ja vastustusta ja mm. kunnallislautakunnan esimies valitti päätöksestä Oulun läänin kuvernöörille, että ”kunta ei rupea herroja kouluttamaan”. Silloin kannatettiin ruumiillista työtä ja lisäksi puuttui ilmeisesti varoja koulun ylläpitämiseen. Epäiltiin myös, ”löytyisikö mistään riittävän kristillistä opettajaa, joka ei aiheuttaisi enemmän vahinkoa kuin hyötyä”. Niin asia raukesi.

Vuonna 1875 kirkkoherra sai läpi kiertokoulusuunnitelmansa ja koulut saatiin toimintaan. Kolmessa kiertokoulupiirissä koulua pidettiin kylän taloissa 4–6 viikkoa kerrallaan. Jo v. 1926 Eteläiseen piiriin alettiin ensimmäisenä perustaa alakouluja, mutta 7–8-vuotiaat voivat käydä koulua vain muutaman viikon syksyllä ja samoin keväällä. Talviajan he kävivät kiertokoulua, kun yläkoululaiset olivat kansakoulussa. Järvipiirissä kiertokoulu lopetettiin vasta 1940-luvulla.

Kirkkoherra Heikel jäi eläkkeelle v. 1880, eikä kansakoulua saatu toimintaan hänen aikanaan. Onneksi seuraava kirkkoherra Antti Holmström (1881–1911) oli yhtä innokas kansanopetuksen kannattaja.

Koulu alkoi Naaskon pirtissä 130 vuotta sitten

Oli kulunut 11 vuotta Ylitornion kansakoulun ensimmäisistä perustamispäätöksistä, kun kuntakokous teki uudet päätök-

set v. 1881. Silloinkaan toimeenpanossa ei pidetty kiirettä: vasta pari vuotta perustamisen jälkeen 29. tammikuuta 1883 kuntakokous valitsi ensimmäisen kansakoulun johtokunnan valmistelevaan käytännöllisiä asioita. Johtokuntaan tuli puheenjohtajaksi kirkkoherra Holmström, jäseniksi talokkaat Petter Anders Jolma, Juho Kannala, Iisak Haavisto, Iisak Rahtu ja Iisak Harila.

Varojen keruu koulua varten oli hidasta, ja toiminta pääsi alkamaan vasta kolmen vuoden kuluttua v. 1886, 130 vuotta sitten. Koulu toimi, vaikka rahasta oli puutetta, osaksi talkoovoimin. Ensimmäinen opettaja oli Kaarle Valerian Reponen ja hänen jälkeensä Gustav F. Meltaus. Tyttöjen käsitöitä opetti Kaisa Maria Jolma.

Kansakoulun oppiaineina olivat uskonto, suomen kieli, kaunokirjallisuus, laskento, historia ja Venäjän historia, luonnontiede, maantiede ja Venäjän maantiede, mittausoppi, oikokirjoitus, kirjalliset harjoitukset ja käsityöt. Sisälukukirjana oli alaluokilla Maamme-kirja.

Neljän vuoden kuluttua toiminnan aloittamisesta kunnan rahat olivat taas loppussa, koska kuntakokous päätti 25. kesäkuuta 1890 lakkauttaa ikuisiksi ajoiksi ylhäisemmän kansakoulun Ylitornion pitäjästä. Asiasta valitettiin parikin kertaa, ja lopulta senaatti ratkaisi asian vaatimalla selvitystä siitä, miten koulunkäynti Ylitorniolla järjestettäisiin. Selvitystä ei pystytty tekemään, ja niin senaatti kumosi lakkautuspäätöksen. Koulun toiminta jatkui edelleen syksyllä.

Ylitornion kansakoulu toimi Taroniemessä kaikkiaan kuusi vuotta. Vuonna 1892 se siirtyi Nuotiorannalle Kaishannun (Lampisen) taloon, jossa koulu oli kymmenen vuotta. Se oli nimeltään *Kirkonkylän koulu* 1895–1899 ja sen jälkeen *Alkkulan koulu*.

Toinen koulupiiri perustettiin Pekanpäähän 1895 ja kolmas Etelä-Portimoon 1899. Kun Kirkonkylän koulu siirtyi Nuotiorannalta – koulurakennuksen valmistuttua v. 1912 – Alkkulaan Alkkulan kouluksi, Kaishannussa alkoi Nuotiorannan koulu.

Pekanpäässä toimi *Kainuunkylän koulu* vuodesta 1895 vuoteen 1924, jolloin koulupiiri jakaantui Kainuunkylän ylipään ja Kainuunkylän alapään piireiksi. Vuonna 1928 Ylipään koulu jatkoi Kainuunkylän kouluna, mutta alapäähän syntyi kaksi koulua: Poikkilahden yläkansakoulu ja Pekanpään alakansakoulu, jotka vuonna 1933 yh-

Salmon Naaskon talo Taroniemessä.

Nuotiorannan koululaisia Kaishannussa v. 1915.

Esteri Vuopiolla oli Nuotiorannan alakoulussa lukukirjana Kodin kirja ja yläkoulussa Kotipiirin kirja sekä Suomen kirja 1910-luvulla.

distyivät *Pekanpään kouluksi*. Koulu toimi Poikkilahdella. (Juhani Lassilan tutkimus)

Kansakouluja syntyi Ylitorniolla kaikkiaan 34.

Koska maaseudulla yleensä kansakoulujen perustaminen oli hidasta, senaatti sääti v. 1898 piirijakoasetuksen, joka määräsi, että jokainen maalaiskunta oli velvollinen jakamaan alueensa koulupiireihin, niin että yhdenkään lapsen

koulumatka ei olisi viittä kilometriä pitempi. Sen jälkeen Ylitorniollakin kansakoulujen määrä alkoi kasvaa.

1800-luvun lopulla perustettiin vielä yksityinen *Kristineströmin koulu*, pääasiassa sahan työntekijöiden lapsille Etelä-Portimoon. Koulu toimi 1899–1903 sahan lopettamiseen asti. Sen jälkeen alueen lasten opiskelu jatkui taas kiertokoulussa yli 15 vuotta.

1900- ja 1910-luvuilla aloittivat *Kaulirannan koulu*, *Raanujärven koulu*, *Nuotiorannan koulu*, *Lohijärven koulu*,

Nuotiorannan alakoululaisia syksyllä 1937, opettaja Maiju Huttula.

joka muuttui Pessalompolon kouluksi 1924 ja Pohjois-Portimon koulu.

1920-luvulla tuli kuusi koulua lisää: Tengeliön koulu, Meltosjärven koulu, Kuivakankaan koulu, Aavasaksan koulu ja Armassaaren koulu sekä Lohijärven koulu.

Seuraavien parinkymmenen vuoden aikana kouluja tuli lisää 11: Etelä-Portimon koulu, Kantomaan koulu, Hoikkaniemen koulu, Marjosaaren koulu, Väystäjän koulu, Pakisjärven koulu,

Mellakosken koulu, Törmäsjärven koulu, Kivilompolon koulu sekä Kauvosaaren ja Mellajärven koulut.

1950-luvullakin perustettiin vielä kahdeksan kansakoulua: Tammisaajan koulu, Kirkonkylän koulu, Ratasvuoman ja Lohijärven koulut, Kivijoan koulu, Kapustan ja Lähejänkän koulut sekä Jolangin koulu. Kansakouluja oli silloin toiminnassa 34.

Kun suuret ikäluokat olivat kansakoulun käyneet, oppilasmäärät vähenivät. Koulurakennukset saattoivat olla huonokuntoisia, ja niin kouluja jouduttiin lakkauttamaan. Ennen peruskoulun tuloa, vuotta 1972, kansakouluja lakkautettiin kaikkiaan 17. Hoikkaniemen ala-asteen toiminta loppui vuona 1984 ja Ratasvuoman, Lohijärven ja Pessalompolon ala-asteet jouduttiin lopettamaan 1990-luvulla. 2000-luvulle jatkui Kantomaan, Alkkulan, Etelä-Portimon, Meltosjärven, Tengeliön, Kainuunkylän ja Kuivakankaan ala-asteen toiminta. Viimeinen lakkautetuista oli Nuotiorannan ala-aste vuonna 2014, koulun toimittua 102 vuotta.

Vuoteen 2016 mennessä 34 kansakoulusta on lakkautettu 30, jäljellä ovat vain Kaulirannan, Raanujärven, Mellakosken ja Ainiovaaran alakoulut.

”Lehti puusta variseepi, päivä yötä pakenee. Lintu pieni syksyn tieltä kesämaille rientele.”

Kehitys jatkuu:

Jatkoluokat kansakouluihin

1940-luvun lopussa tarkastajalta tuli määräys, että supistettuihin ja 2-opettajaisiin kouluihin tulee 7. luokka. Alkuvuosina kansakoulujen omat opettajat huolehtivat myös jatkoluokkien opettamisesta ja niitä käytiin iltakouluna.

1950-luvun alussa kouluihin tuli 8. luokka kurssimuotoisena ympäri kuntaa toimivissa opetuspisteissä: kotitalous- ja maatalouskursseja 7. luokan käyneille. 1954 väylänvartinen jatko-opetus keskittyi kirkonkylään keskusjatkokouluun kurssimuotoisena. Kursseja järjestettiin myös järvikylissä.

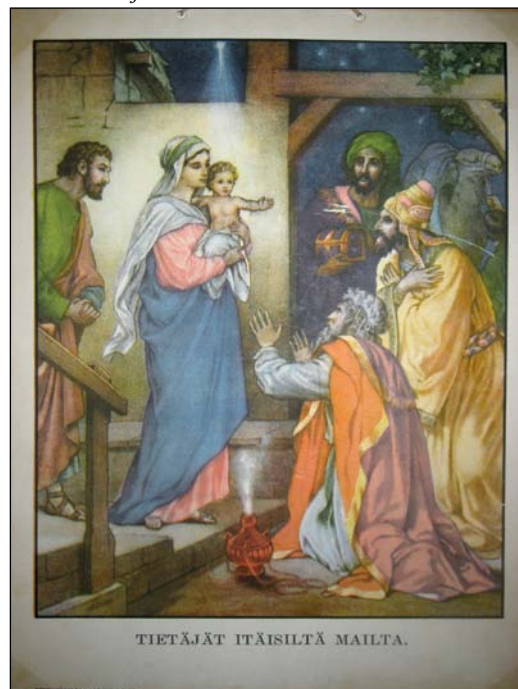
Rinnakkaiskoulujärjestelmä syntyy

Kansalaiskoulusta ammattikouluihin

Vuodesta 1958 lähtien saatiin lupa perustaa päiväkouluna toimivia kansalaiskouluja. Ylitorniolle syntyivät Väylänvarren (myöh. Ainiovaaran) kansalaiskoulu ja Järvikylän (myöh. Meltosjärven) kansalaiskoulu. Koulut olivat aluksi yksivuotisia, vain VIII-luokkalaisille – VII luokat olivat edelleen kansakouluissa. 1963 myös VII luokat siirtyivät kansalaiskouluihin ja kouluista tuli kaksivuotisia. Ennen vuotta 1972 kansalaiskouluihin tuli myös IX luokka.

Lukuaineita kansalaiskoulussa oli 10 tuntia viikossa: Uskonto, äidinkieli, englanti, historia-yhteiskuntaoppi, kan-

Kuva: Marjatta Järvinen

”Tietäjät itäisiltä mailta”
Uskonto oli tärkeä oppiaine kansakoulussa.

salaistaito ja matematiikka. Käytännön aineita: puutyö, metallityö, kone- ja sähköoppi, tekstiilityö, kotitalous, maatalous, kaupalliset aineet ja konekirjoitus oli 16–18 tuntia viikossa. Kansalaiskoulun jälkeen voitiin mennä jatkamaan ammattikouluihin.

Yksityinen yhteiskoulu tie korkeakouluihin

Ylitorniolle oli perustettu yksityinen yhteiskoulu v. 1947. Se oli hyvä apu niille oppilaille, jotka halusivat jatkaa opiskelua lukiossa ja korkeakoulussa. Ennen oli käyty koulua Torniossa ja Oulussa. Yhteiskouluun voitiin mennä kansakoulun 4. tai 6. luokalta ja koulussa oli aluksi vain keskikoululuokat I–V. Oppilaat maksoivat lukukausimaksun ja 1960-luvun puolivälissä alkaneen ruokailun. Yhteiskoulu muuttui vuonna 1963 8-luokkaiseksi ja sieltä voitiin mennä suoraan yliopistoon.

Kunnallinen keskikoulu ilmainen

Ylitornion yhteiskoulun rinnalle perustettiin Meltosjärvelle kunnallinen keskikoulu, joka oli oppilaille ilmainen. Sieltä pääsi myös jatkamaan opiskelua lukioihin, mm Rovaniemelle. Se paransi tilannetta niiden oppilaiden osalta, joilla ei ollut varaa kustantaa opiskelua yhteiskoulussa.

Rinnakkaiskoulujärjestelmä, kansalaiskouluista ammattikouluihin – oppikouluista korkeakouluihin, oli voimassa 1970-luvulle asti.

Yhtenäiskoulu – kaikille yhteinen peruskoulu

Rinnakkaiskoulujärjestelmää pidettiin epätasa-arvoisena ja haluttiin, että kaikilla olisi samat mahdollisuudet päästä jat-

ko-opintoihin lahjoista, lukuhaluista tai vanhempien varallisuudesta riippumatta. Alettiin suunnitella yhtenäiskoulua, kaikille yhteistä peruskoulua. Vuonna 1968 säädettiin laki koulusta, joka olisi yhdeksänvuotinen, kaikille yhteinen, tasa-arvoinen. Tavoitteena oli tehdä koulusta toiminnallinen: asioita opitaisiin itse tekemällä. Tähän pyrittäessä huomattiin, että yhteiskuntaan sopeutuminen vaatii myös tietoa, oppilaiden oli siis saatava sitä. Toimeliaisuus hylättiin ja peruskoulusta tuli teoreettisempi kuin oli ajateltu: Lukuaineita oli yläasteella n. 20 tuntia viikossa, käytännön aineita n. 6–7 tuntia viikossa kaikilla oppilailla.

Peruskoulu tulee Ylitorniolle.

Peruskoulun tullessa Lappiin v. 1972 Ylitorniolla oli kaksi kansalaiskoulua, kunnallinen keskikoulu ja yksityinen yhteiskoulu. Näistä piti yhdistää kaksi peruskoulun yläastetta. Peruskoululaissa oli kuitenkin yksi asia jäänyt huomaamatta: kuka päättää, oppikoulu vai kunta, yksityisen oppikoulun kohtalosta, hyväksytäänkö koulu kunnallisen peruskoulun osaksi yksityisenä korvaavana kouluna vai liitetäänkö se rakennuksineen kiinteästi kunnalliseen koululaitokseen. Yhteiskoulu halusi säilyttää itsenäisyytensä korvaavana kouluna ja kunta ei hyväksynyt sitä.

Kiista korvaavasta koulusta jatkui, mutta siitä huolimatta heinäkuussa 1972 opetusministeriö ilmoitti, että Ylitornio-kin saa siirtyä peruskoulujärjestelmään. Niin tapahtuikin.

Ainiovaaran yläasteen sai käyntiin kansalaiskoulun johtaja Erkki Häkkinen apulaisineen, ja Meltosjärvellä yhdistettiin kunnallinen keskikoulu ja kansalaiskoulu peruskoulun yläasteeksi.

Suurin vaikeus oli koulutilojen puute. Ainiovaaran yläasteelle oli tulossa lähes 400 oppilasta entisen kansalaiskoulun tiloihin, jotka oli tehty parille sadalle oppilaalle. Lääninhallitus ja kouluhallitus olivat kuitenkin hyväksyneet kyseiset koulutilat.

Tiloja saatiin Ainiovaaran ala-asteen puolelta ja Meltosjärvelläkin käytettiin taas vuokratiloja. Syksyllä 1973 koulutilanne Ainiovaarassa oli entisellään: ei korvaavaa koulua, ei koulutiloja yhteiskoululta. Peruskoululla ei ollut voimassaolevaa kouluohjesääntöä, mutta koulua oli käyty jo yksi lukuvuosi. Tilanne jatkui entisellään.

Kuva: Marjatta Järvinen

Nuotiorannan ala-asteen 1. luokka v. 1982, opettaja Liisa Kiviniemi.

Peruskoulu saatiin siis lopulta toimi-
maan, ja se on ollut toiminnassa jo yli
40 vuotta. Monien ala-asteiden lisäksi
myös Meltosjärven peruskoulun yläaste
on täytynyt lakkauttaa, ja oppilaat käyvät
koulua Sinetässä tai Ylitorniolla.

Ehkä nyt olisi aika arvioida tuloksia.
Jätän sen kuitenkin tekemättä. Perus-
koulujärjestelmässä on hyvät ja huonot
puolensa. Kenties se alkusuunnitelmien
toiminnallisuus olisi auttanut siihen,
että kaikki oppilaat olisivat viihtyneet
paremmin.

Erityisopetustakin on tarvittu

Vuosikymmenten kuluessa on niille
oppilaille, joiden on vaikea seurata
opetusta suurissa luokissa, järjestetty
erityisopetusta pienemmissä ryhmissä.
Jo Armassaaren apukoulussa 1960-luvun
lopussa opetussuunnitelma mukautet-
tiin oppilaan oppimismahdollisuuksien
mukaan. Armassaaren koulun jälkeen
erityisopetus siirtyi Vaskenmäen koulun
ja Meltosjärvelläkin toimi erityiskoulu
jonkin aikaa. Vaskenmäen koulun yh-
teyteen perustettiin Harjaantumiskoulu.

Peruskouluaikana myös kiertävät
erityisopettajat ovat opettaneet etenkin
puhumis-, lukemis- ja kirjoitushäiriöisiä
oppilaita. Nyt erityisoppilaat ovat omissa
luokissaan opiskellen kouluavustajan
avulla.

Ylitorniolla on opiskeltu kansakoulun jälkeenkin.

Vanhin kouluista on *Anna Jolman kas-
vitarha- ja keittokoulu*. Anna Jolma,
Ylitornion kansakoulun ensimmäisiä
oppilaita, oli käynyt Haapavedellä Nora
Pöyhösen kasvitarha ja keittokoulun,
ja hän perusti kotiinsa Nuotiorannalle
samanlaisen yksityisen koulun vuonna
1897. Koulu toimi yli 20 vuotta 1920-lu-
vun alkuvuosiin asti. Oppi hyödyllisestä
kasvitarhasta levisi ympäristöön.

Matarenkiin oli perustettu yleissivistä-
vää kansanopisto, ja joen tälle puolelle
perustettiin vastapainoksi yksityinen
Ylitornion kristillinen kansanopisto v.
1923. Se oli ensimmäinen lestadiolainen
opisto Suomessa. Opiston tavoitteena on
ollut läpi vuosikymmenten kristillisyy-
den ja ajallisen sivistyksen vaaliminen.
Oppiaineina on ollut tietopuolisia aineita
ja käytännön aineita, mm. tietotekniikkaa
1990-luvulta lähtien.

Vuonna 1998 opisto muuttui Ylitor-
nion kristilliseksi opistoksi, v. 2013 siitä

tuli Oulun Diakoniaopiston Ylitornion
toimipaikka ja vuonna 2017 nimi muut-
tuu taas kerran, kun diakoniaopistot
yhdistetään, Suomen Diakoniaopistoksi
(SDO).

Myös *Ylitornion kotiteollisuuskoulu*
on ollut tärkeä monelle kansa- ja perus-
koululaiselle jatko-opintomahdollisuu-
tena. Kunta perusti v. 1960 kunnallisen
Ylitornion mieskotiteollisuuskoulun
aikaisempien Perä-Pohjolan kotiteolli-
suusyhdistyksen kiertävien Veistokoulun
ja Seppäkoulun perustalle, jotka lakkau-
tettiin. Vuonna 1970 koulun nimi muuttui
Ylitornion kotiteollisuuskouluksi, kun
opetusta tuli myös tytöille väliaikaisessa
ammattillisessa koulutuksessa. 1980-lu-
vun lopulla koulun nimenä oli Ylitornion
käsi- ja taideteollisuusoppilaitos. Koulu
lakkautettiin v. 1993. Ammatillinen
erityisopetus jatkui Oulun Merikosken
Ammattioppilaitoksen alaisuudessa,
vuosina 2007–2013 ammattiopisto Luovi-
-nimisenä.

Yksi ylitorniolaisia jatko-opintomah-
dollisuuksia on vuodesta 1972 ollut *Yli-
tornion yhteiskoulun lukio*. Lukioluokat
olivat jo vuodesta 1963 polkuna korkea-
kouluopintoihin, mutta peruskoulun tul-
lessa yhteiskouluun jäi vain lukio. Yli 50
vuoden kuluessa Ylitornion lukio, kuten
nimi nykyään kuuluu, on pysynyt hyvin
kehityksessä mukana, vaikka matka ei
aina ole ollut helppo. Tietotekniikka ja
uusi pedagogiikka ovat tämän päivän
termejä lukion opetuksessa.

Tornionlaaksos Valistusliiton *opin-
tokehot* jotka kuuluivat vapaan sivistys-
työn piiriin, oli tärkeä opiskelumahdol-
lisuus mm. 1930-luvulla. Vapaan sivistys-
työn piiriin kuuluu myös *Ylitornion
kansalaisopisto*, joka perustettiin 1967.
Se tavoittaa kylien eri opetuspisteissä
monet opiskelijaryhmät ja on ollut suo-
sittu koko olemassaolonsa ajan.

Ylitornion koululaitokseen on vuosi-
kymmenten kuluessa kuulunut kunnalli-
sia kouluja ja oppilaitoksia mutta myös
yksityisiä. Paljon on muuttunut niistä
ajoista, kun Pietarin Sofia käveli v. 1888
kohti ensimmäistä ja ainoaa kansakoulua
Taroniemeen. Kouluja on perustettu ja
niitä on lakkautettu.

Tulevaisuuden laaja-alaiset osaamistavoitteet

Ylitorniolla vielä toimivat koulut todella
toimivat. Monissa asioissa Ylitornion
koululaitos on maan kärkitasoa. Näiden
päivien sana on tietotekniikka ja vies-

Kuva: Marjatta Järvinen

Näin havainnollisia olivat kasviopin
kuvataulut ennen episkoppeja ja
diaheittimiä.

tintä: Esikoululaiset kiertelivät tabletit
käsissä koulumuseon käytäviä, ja koo-
daus ja ohjelmointi ovat syrjäyttäneet
kaunokirjoituksen. Mutta tietotekniikka
on vain väline. Uudessa opetussuun-
nitelmassa se mainitaan, mutta se on
vain yksi seitsemästä laaja-alaisesta
osaamistavoitteesta. Muita tavoitteita
ovat ajattelu ja oppimaan oppiminen,
kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus
ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen
taidot, monilukutaito, työelämän taidot ja
yrittäjyys, osallistuminen, vaikuttaminen
ja kestävä tulevaisuuden rakentaminen.
Toivottavasti tämä kaikki pystytään to-
teuttamaan ja opettamaan, ettei käy kuin
1970-luvulla.

Marjatta Järvinen

Marjatta Järvisen kuvat koulumuseolta

Lähteet:

Juhani Lassila, *Lapin koulutushistoria -
Kirkollinen alkuopetus, kansa-, perus- ja
oppikoulut Oulu 2001*
Ylitornion kylien kylähistoriat
Ylitornion Joulu 1984–2016
*Ylitornion kunnan kansakoulujen vuosikerto-
mukset/ toimintakertomukset 1947–72*
Kansakoulujen johtokuntien pöytäkirjat
Ylitornion kunnan kouluohjesääntö
Kyläsuunnitelmat
Haastattelut

Hevoskyydillä ja hiihtäen tapanintansseihin

Sota-aikana ollut tanssikielto kumot-
tiin 6.1.1945. Talviaikana Lohijärvellä
pidettiin jo kahdet tanssit taloissa. En-
simmäiset illamat pidettiin Mäkelässä ja
toiset kevättälvella Kenttämään pirtissä.
Kesällä tanssittiin sitten tietysti jo laval-
la. Tapanintanssit pidettiin Parpalassa
26.12.1945. Järjestysmiehinä olivat ai-
nakin Palokangas Kalle ja Krunninivan
Aatos. Parpalan Heikki soitti haitaria, ja
tunnelma oli vapautunut, olihan raskas
sota-aika takana.

Ylävaarasta lähtivät tansseihin Viirin
Aate ja Kauppinen Elsi. Aate lainasi
tanssireissua varten Rovann Bennaletta
sävyisän Pyry-hevososen. Ylävaaran he-
voseen ei voinut oikein luottaa, se kun
oli kovin oikukas. Jaakosta lähti Pyryn
kyytiin myös Rovann Eero. Lohijärveltä
oli tapanintansseissa Parpalassa ainakin
10 hevosta, mikä oli hyvä määrä. Leuku-
maanpäästä olivat mukana melkein kaik-
ki tanssi-ikäiset. Pikkuleukumaan Aatos
oli kyyditsemässä Aalea ja Helenaa. Pe-
rässä tulivat Välvainion hevosella Kent-
tämään Eino ja Leo sekä Korkeaniemen
Antti. Pakisjärviläiset tulivat suoraan
talvitietä pitkin Parpalaan. Pessalampo-
lostakin tuli monta hevoskuormaa väkeä
tapaninajelulle.

Sainmaan Olga lähti tyttöporukalla
hiihtämällä tansseihin. Haukkavaaran
laidalla he eksyivät kuitenkin väärälle
ladulle. Vaaraa kiersi Pakisjärven Eskon

Parpalan talon pirtissä Ainolan perällä tanssittiin Kuohun järjestämät tapanin-
tanssit 26.12.1945.

harjoittelulatu, ja näin tytöille tuli ainakin
5 kilometrin ylimääräinen lisälenkki.
Ainolan lähellä he eksyivät vielä toisen
kerran oikealta ladulta ja saapuivat kovin
myöhästyneenä Parpalan pihalle. Sisälle
päästyään tytöt kuulivat ikävän ”uuti-
sen”, Heikki kuulutti näet soittavansa
illan viimeiset valssit. Jolangin Pauli
näki Sainmaanpään tyttöjen saapumisen
ja yllytti Säipän Villeä hakemaan heti
Olgaa viime valsseille. Ville oli jo silloin
aika lailla humaltunut ja vastahakoisesti
Olga lähti lattialle. Pessalompolon tyttö-
jen tanssireissu meni siis täysin penkin
alle. Olgalla ja Paulilla menivät välit

Naisten hiihtomuotia sotien jälkeen.

vuosikymmeniksi, vasta 1980-luvulla
he joivat sovintokahvit Lakkapään Herk-
kukaupassa.

Sainmaanpään tytöt olivat niin pa-
halla ”kiirillä” tanssien päätyttyä, että he
eivät lähteneet huveista rajavartiolaisten
hevoskyydissä vaan hiihtivät itsepäisinä
vielä takaisin kotiin suorinta reittiä. Olga
joutui menemään töihin Rajavartiostoon
”samoilla silmillä” suoraan tanssireis-
sulta. Tulomatkalla Lohijärven pojat
ajoiivat Vienolan kautta. Tuulikki keitti
pojille hyvät kahvit. Aate ja Elsi tulivat
Ylävaaraan vasta aamuyöstä. Öfver-
bergin Fransi herätti Elsin navettaan
parin tunnin yön jälkeen. Elsi kertoi
olevansa kipeä, mutta Fransi ei antanut
armoa vaan ”kyöräsi” väsyneen juhlijan
navettatöihin.

Martti Ylävaara

Kuvat Martti Ylävaara

Tapanintanssien
muistelijana Olga
Vuorisalo o.s.
Sainmaa mehu-
tarjoilijana v.2009
Juppon Erän
grillikodassa
Pessanrannalta
lähteneille latu-
retkiläisille.

Meltosjärven opettajainhuone v. 1966. Istumassa vas. Matti Kuurila, Maija-Liisa Perttunen, Samuli Poikela ja Aili Salmi. Takana vas. Ritva Pääkkö, Kalervo Pääkkö, Kalervo Pajari, Rune Sippola, Eila Liikamaa, Maire Pelttari, Irja Männistö, Irja Palomaa ja Hilja Salmi.

Pääkköjen saapuessa Meltosjärvelle elettiin vuotta 1965:

Muisteluksia Meltosjärveltä viidenkymmenen vuoden takaa

Heinäkuun viimeisinä päivinä tulimme katsomaan tulevaa työpaikkaamme ja kotiseutuamme Meltosjärveä. Koulumaailmassa oli meneillään suuri yhteiskunnallinen uudistus. Haluttiin taata jokaiselle kansalaiselle varallisuuteen katsomatta mahdollisuus suorittaa keskikoulun oppimäärä. Se takaisi jatkomahdollisuuden lukioon ja muihin toisen asteen kouluihin ja sitä kautta yliopistoihin.

Meltosjärvelle oli saatu lupa perustaa kunnallinen keskikoulu v. 1965 ja siten avattu suurelle lahjakkuusreserville mahdollisuus päästä opintielle. Kylälle oli valmistunut 1963 uusi, uhkea koulurakennus, jossa toimi kansakoulu ja kansalaiskoulu. Kansakoulun johtajana

oli Rune Sippola ja kansalaiskoulun rehtoriksi oli valittu Joensuusta valmistunut kansalaiskulunopettaja Samuli Poikela. Siihen arvovaltaiseen kouluperheeseen pääsimme liittymään, ja kaikki oli uutta ja ihmeellistä.

Meidät otettiin Meltosjärvellä ystävällisesti vastaan. Vähine kampeinemme tulimme kylälle Kalervon enon kuorma-autolla. Siirryimme Siikajoelta, jossa olimme olleet aloittamassa yhtä kunnallista keskikoulua.

Erkki Vuolo oli keskikoulun johtokunnan puheenjohtaja. Vuolo oli siis ensimmäinen pysähdyspaikkamme. Erkki lähti ystävällisesti ohjaamaan meitä Aapon kujaa pitkin terveystalolle. Saimme Leppäniemen Jussan asunnon ensi kodiksemme. Siinä sitten odotelimme yläkerran huoneistoremontin valmistumista joitakin viikkoja. Hinkkaisen perhe, Raakel ja Valtteri lapsineen, oli muuttanut saman rakennuksen eteläpäätyyn, josta Ruonamaan perhe oli siirtynyt

Taunon kotitaloon, ja näin oli vapautunut yksi asunto tulokkaiden käyttöön.

Kunnallinen keskikoulu vilkastutti kylän elämää

Keskikoulu alkoi kaksiopettajaisena. Opettajatoverikseni oli valittu Maire Pelttari, jonka kanssa jaoimme opetusluokat. Keväällä pääsykokeissa oli hyväksytty 80 onnellista aloittelijaa. Miten paljon kylä vilkastuikaan, kun vuosittainen oppilasmäärä lisäantyi uusilla tulokkailla. Tarvittiin lisää opetustiloja ja asuntoja opettajille. Sirkkala, Kärkkäinen, Mäkinen, Rantaniemi, Kumpula ja Aukimaa olivat kuitenkin luovuttaneet huoneita koulun käyttöön. Opettajia asui joka talossa, mistä tilaa liikenä: Vuololla, Viippolassa, Sulo Salmella, Mäkelässä, Keskitaloilla, Airiksenlahdessa ja Aukimaassa.

Koulun matalassa siivessä toimi oppilasasuntola, jonka hoitajana oli Aira

Ritvan ja Kalervon nuori perhe v. 1966.

Sova. Hän asui myös samassa siivessä. Keskikouluun tuli oppilaita koko kunnan alueelta, ja asuntola tarjosi viikottaisen hoidon ainakin Kaulirannasta, Lähejängältä, Mella- ja Kaitajärvestä tuleville oppilaille. Suurin osa oppilaista oli linja-autokuljetuksessa, ja aamu- ja iltapäivisin liikenne oli melkoinen. Sorapäälytiset tiet olivat kovilla varsinkin rospuuttoaikaan.

Koulukeittolaa hoiti Kaija Sirkkala ja apuna oli Viena Ristioja. Kello 10:n ja 11:n välillä oli kylänraitilla tavallinen näky ruokakärryjä työntävä keittiöapulainen, ruoka kun jaettiin jokaiseen opetuspisteeseen. Oppilasmäärän kasvaessa lisäantyi myös työntekijämäärä. Moni nainen sai kotikylältä työpaikan. Rissasen Hulda ja Rantasen Elli tekivät pitkän päivätyön koulun siivoojina. Rauha Ylihannu, Lyylä Mäkihannu ja Kirsti Mäkihannu olivat apuna keittiössä.

Koulu alkoi siihen aikaan säännöllisesti syyskuun ensimmäisenä ja loppui toukokuun viimeisenä päivänä. Siihen väliin mahdutettiin sitten 200 työpäivää. Kouluviikko oli kuusipäiväinen.

Kylässä oli neljä kauppaa

Kylä tarjosi asukkailleen monia palveluja. Terveystalolla oli neuvola- ja lääkäripalvelut, olihan täällä terveydenhoitaja Aune ja kätilö Raakel. Heidän palvelunsa olivat aina saatavilla ja niitä tarvittiin. Kylälle syntyi vuonna 1966 monia vauvoja, millekin esikoisemme Aapo – siis tasan 50 vuotta sitten. Kyläraitilla saattoi nähdä myös onnellisia, vasta toisensa löytäneitä pareja. Mieleen jääneitä ovat ainakin Riitta ja Taisto sittemmin Konttavaara ja Erkki ja Tuulikki sittemmin Kumpula. Tuulikki asui terveystalolla meidän seinänaapurinamme ja toimi kodinhoitajana Järvikylällä.

Maire Pelttarin luokka Meltosjärven kunnallisessa keskikoulussa ensimmäisenä lukuvuonna 1965–66.

Vuololla oli Veitsiluodon konttori ja Rauni hoiti Osuuspankin konttoria, joka oli siirtynyt Armas Kriston rakennuttamaan vasta valmistuneeseen kaupakiinteistöön, ja hän palveli kyläläisiä kauppiaana vaimonsa Ullan kanssa. Hintakilpailua syntyi, kun raitin varrella oli myös osuuskauppa Länsipohja ja kylän molemmissa päissä oli kauppa: Mäkelän Jussa myi tavaraa Harjunpäässä ja Kauppayhtiön kauppa oli Sirkkalassa.

Tutustuimme upeisiin maisemiin ja ihmisiin

Ennen koulun alkua pääsimme muuttamaan Jussan pienestä asunnosta yläkerran 32 neliömetrin huoneistoon. Pidimme uudesta kodistamme. Yläkerran parvekkeelta ja ikkunoista pääsi ihailemaan Meltosjärven kauniita maisemia. Järvet olivat vielä silloin runsasvetisiä. Kapeat ruovikkorannat antoivat otollisen pesimäpaikan monille sorsalajeille. Meltosjärvi oli yksi Suomen parhaista lintuvesistä. Joutsenia ei silloin järvillä näkynyt. Sorsastajia tuli kaikkialta Suomesta. Eivät paikallisetkaan jääneet mopen osalle. Hinkkaisen poikienkin vuorokausisaalis oli iso saavillinen sorsia. Keväisin saimme ikkunasta seurata suokukkojen upeita soidinmenoja Illingin peltosaroilla. Mustalahden vuomalla voi nähdä monia kurkipareja.

Vasta ostetuilla pyörillämme tutustuimme kylän ympäristöön. Todellinen elämys oli nähdä Ruonan sillalta Vietosen avara selkä ja Liinakivaaaran korkea, jyrkkä rinne. Lähisuolta saimme vielä hillamaistiaiset syksyn jälkisadosta.

Matkallamme kohtasimme Salmen Hiljan ja Leppäniemen Alman, jotka tulivat jalan kantaen täysiä marjaämpäreitä. Almasta tuli sitten tärkeä tekijä meidän kotoutumisessamme tänne Mel-

tosjärvelle. Hän oli jokaiselle meidän neljästä lapsestamme tärkeä henkilö, mummoäiti, joka antoi lämpöä, turvallisuutta ja elämäneväitä meille jokaiselle.

Ensimmäinen vieramme terveystalon yläkertaan oli Yrjänheikin Viljami. Pikku humpperissa hän tuli kertomaan Fiia-vaimonsa kuolemasta. Kyyneleitä riitti ja suru oli todellinen. Uusi hannon Liisaan ja Niiloon tutustuttiin, kun saimme maitotingin heiltä. Liisa piti tarkan kirjanpidon maitolitroista ja me siitä, että lasku tuli maksetuksi ajallaan.

Talvi 1965–66 oli ennätysellisen pitkä. Se alkoi jo runsaalla lumen tulolla syyskuussa ja vielä koulun loppuessa toukokuun viimeisenä päivänä lunta oli kinoksissa koulun pohjoispuolen ikkunoitten alla. Pakkanen paukkui ankarana kuukausikaupalla. Mittari näytti -48:aa, kun helmikuun alkupäivinä sain esikoispoikani kanssa sairaalasiirron Rovaniemeltä Ylitornion vanhan sairaalan alkeellisiin oloihin.

Paljon on aika muuttunut viidesäkymmenessä vuodessa niin terveyshuollossa kuin kouluasioissakin. Täällä Meltosjärvellä ennen niin elämää pursua-va kylä on hiljennyt, koulu kylmennyt, nuoriso kadonnut kylän raitilta. Tänään saa vain muistella näitä viittäkymmentä taakse jäänyttä, elämäntäyteistä vuotta. 28 vuotta sain työskennellä nuorten, eteenpäin pyrkivien oppilaitten parissa. Jokaisesta vuodesta on jäljellä vain hyviä muistoja. Pohjoisen karu mutta kaunis luonto on antanut ainutkertaisia, unohtumattomia elämyksiä. On koettu ihmisiä metsissä, soilla ja järvillä, tuntureilla ja vuomissa. Koko elämä on ollut suurta ihmettä. Siitä saan olla iloinen ja ennen kaikkea kiitollinen.

Näitä muisteli Ritva Pääkkö